

УДК 378.1(477.7)

С. В. САПОЖНИКОВ

**ОРГАНІЗАЦІЙНА МОДЕЛЬ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
В КРАЇНАХ ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ**

У статті подано організаційну модель вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону і у якій презентовано: місію та мету; етапи еволюції та розвитку; модель фінансування й управління; організаційну структуру; кількісний склад студентів і викладачів; кількість програм підготовки фахівців педагогічного профілю; показники програм наукових досліджень; наявність базових середніх навчальних закладів та експериментальних майданчиків; адміністративно-управлінський персонал.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, організаційна модель, університет, місія та мета вищої педагогічної освіти.

Сучасний етап розвитку людського співтовариства у сфері педагогічної освіти в країнах Організації Чорноморського економічного співтовариства (ОЧЕС) характеризується глобальними змінами – здійснюється оновлення всіх структур її національних систем, модернізуються зміст і методи підготовки вчителів, розвиваються нові форми і зв'язки між професійною підготовкою вчителя та школою. Зазначимо, що Чорноморське економічне співтовариство (ЧЕС) утворено в 1992 р. з метою координації економічного й політичного розвитку країн Чорноморського басейну, членами якого є 12 країн – Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина та Україна. Штаб-квартира розташована у місті Стамбул (Туреччина). В умовах подальшої інтеграції України в європейське співтовариство посилюються взаємозв'язки та взаємодія між національними системами підготовки вчителів різних країн. Це пов'язано з планомірним упровадженням кожною країною власної стратегії відновлення педагогічної освіти й тут не можна не враховувати вплив країн Чорноморського регіону на освітні процеси в Україні.

Наукове дослідження вищезазначених процесів є актуальним завданням у світлі перспектив інтеграції України в загальноєвропейський освітній простір. Теорія і практика зарубіжного освітнього процесу стала предметом наукового пошуку провідних українських науковців (Н. Абашкіної, Г. Алексевиц, В. Вдовенка, Г. Воронки, О. Глузмана, Г. Єгорова, О. Ковязіної, Т. Кошманової, Т. Кристопчук, Л. Латун, Б. Мельниченка, Є. Москаленко, О. Овчарук, О. Олексюка, Т. Осадчої, Т. Панського, Л. Пуховської, О. Рибак, В. Семілетка, Г. Степенко, І. Тараненко, І. Фольварочного та ін.). Проблеми історії, філософії і теорії вищої педагогічної освіти в Україні й за кордоном висвітлено у працях Б. Вульфсона, С. Гончаренко, С. Головка, І. Зязюна, В. Кеміня, Т. Кошманової, Н. Ладижець, Н. Лізунової, В. Лугового, В. Майбороди, З. Малькової, І. Марцінковського, Н. Нічкало, М. Нікандрова, Ф. Паначіна, Л. Пуховської, З. Равкіна, Ш. Чанбарісова, В. Шадрікова, І. Яковлева, Т. Яркіної, М. Ярмаченко та ін.

Так, проблема підготовки педагогічних кадрів у країнах Чорноморського регіону у другій половині XX – на початку XXI ст. тривалий час залишалися поза увагою провідних науковців, що й зумовило наш науковий інтерес.

Метою статті є презентація та аналіз організаційної моделі вищої педагогічної освіти країни Чорноморського регіону. Згідно з метою поставлено таке *завдання*: провести детальний аналіз розробленої моделі вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону.

Моделювання процесів підготовки фахівців педагогічного профілю в сучасних умовах політичного, економічного та соціокультурного середовища є важливою проблемою та найскладнішою задачею. Але, незважаючи на ці обставини, стає все зрозуміліше, що навчання та виховання студентів – майбутніх учителів, становлення особистості здійснюється у безлічі форм і засобів навколишнього середовища, де жорстка регламентація не забезпечує адекватне покращення якості вищої педагогічної освіти.

Питання про моделі організації системи вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону безперечно є одним з актуальних у проблематиці, що досліджується в роботі. Чітке уявлення про можливі моделі організації вищої педагогічної освіти, побудованої за принципами неперервності тощо, а також розробка механізму виконання покладених на неї відповідних функцій забезпечить досягнення очікуваного результату. На думку Н. Глузман, модель у педагогічному процесі може бути образом не тільки нинішньої чи минулої педагогічної реальності, а й майбутньої. У такому розумінні модель несе функцію прогнозування, планування, цілеутворення майбутньої діяльності педагога [4, с. 14].

Саме поняття “система” передбачає структурну упорядкованість і визначеність, взаємозв’язок та інтеграцію компонентів моделі. Звісно, що моделі можуть бути *матеріальними (фізичними), знаковими, мисленнєвими*. Моделі організації вищої педагогічної освіти в будь-якій країні певною мірою характеризують сутність, структуру й механізми реального функціонування цієї моделі. Тому моделі, що реально функціонують у країнах ОЧЕС, відтворюють сутність реальної системи вищої освіти в регіоні у зменшеному масштабі. Але існують моделі, які відтворюють тільки деякі функції об’єкта. Тому важливою категорією в моделюванні є поняття мети.

Мета моделювання – *призначення майбутньої моделі*. Мета визначає властивості організації вищої освіти в конкретній країні, висвітлені в моделі. За рахунок моделювання спрощується процес одержання інформації про об’єкт, який вивчається. Таким чином, *модель* – штучно створений об’єкт у вигляді схеми, малюнка, логіко-математичних знакових формул, фізичних конструкцій, який певною мірою характеризує досліджуванний об’єкт, відображає і відтворює, можливо в зменшеному вигляді структуру, властивості, взаємозв’язки та відносини між елементами досліджуваного об’єкта, безпосереднє вивчення якого неможливе або є складним [3, с. 359].

Для аналізу наявної моделі чи створення нової, що з достатньою точністю характеризуватиме реальний механізм функціонування системи вищої освіти в зарубіжній країні, необхідно правильно збирати, подавати й опрацьовувати інформацію про нього. Так, для дослідження об'єкта, яким є система вищої освіти країн, що розглядаються, не обов'язково створювати матеріальну модель. Часто для вивчення характеристик об'єкта достатньо мати необхідну інформацію, подану у відповідній формі. У цьому випадку йдеться про інформаційну модель об'єкта. *Інформаційна модель* організації вищої освіти країн Організації Чорноморського економічного співробітництва – це опис системи підготовки педагогічних кадрів у кожній окремій країні, де вказано типові властивості й характеристики, важливі для системно-порівняльного аналізу загального й особливого, що є в цих системах, з метою визначення *тенденцій* розвитку системи вищої педагогічної освіти в кожній країні та в регіоні загалом. У ході дослідження пошук будь-яких відомостей здійснювався в різних формах, результатом чого моделі організації вищої освіти в країнах ОЧЕС створювалися головним чином у словесно-табличній формі. Основним методологічним принципом інформаційного моделювання був системний підхід, відповідно до якого, вища педагогічна освіта країн ОЧЕС розглядалася як система, що має власний зміст, структуру та функції. Із всієї множини елементів, властивостей і зв'язків виділяємо лише ті, які є суттєвими для цілей моделювання.

Одним із фундаментальних наукових праць, присвячених проблемі моделювання систем вищої університетської педагогічної освіти, є докторська дисертація О. Мещанінова, де переконливо доведено, що вищі педагогічні навчальні заклади послідовно проходять стадії циклічного спірального характеру розвитку, які відповідають чотирьом моделям. Перша – *гнука* модель розвитку, що втілює принцип адаптації і стратегію кормчого, поєднання цілепокладання з опором на сили стихії для досягнення мети, а не протистояння їм. Друга – *консервативна* модель, де підтримується незмінність традицій, застосовується принцип гомеостазису і стратегія мінімізації дисипації ресурсів на взаємодію з навколишнім середовищем. Третя – *експансивна* модель розвитку, або модель розширення, що втілює принцип метаболізму зі стратегією використання ймовірних точок біфуркації, непередбачуваної зміни траєкторії власного руху. Четверта – *синергетична* модель, яка спирається на принцип взаємодоповнення з опором на стратегію інноваційної співучасті всіх зацікавлених сторін [2, с. 82].

Визначення сутності системи підготовки педагогічних кадрів у країнах Чорноморського регіону викликає необхідність розгляду *організаційної моделі* вищої педагогічної освіти, відповідно до якої побудовано педагогічний процес у провідних вишах, які здійснюють підготовку майбутніх учителів. Основною інституцією в системах вищої педагогічної освіти країн Чорноморського регіону є вищий навчальний заклад (університет чи педагогічний коледж) – освітня установа, що заснована й діє в межах чинного законодавства про вищу освіту країни, реалізовує освітньо-профе-

сійну програму відповідно до наданої ліцензії і забезпечує навчання, виховання осіб, а також здійснює наукову й науково-технічну діяльність. Навчальний процес у вищому навчальному закладі потенційно представляє педагогічно обґрунтовану, взаємозалежну систему структурних і функціональних компонентів. У цьому зв'язку надзвичайно важливим є дослідження питання організації навчального процесу, у ході якого студенти опановують систему фундаментальних, спеціальних, професійних знань і способів дій, формуючи готовність до майбутньої педагогічної діяльності. Системне дослідження різних підходів до організації навчального процесу дає змогу інтегрувати все цінне, накопичене досвідом, і застосувати його в роботі українських вищих педагогічних навчальних закладів.

Традиційна технологія моделювання складних систем передбачає такі етапи її реалізації: формування мети, для досягнення якої потрібно будувати модель; створення моделі чи комплексу різнорівневих моделей: “чорний ящик”, модель складу, модель структури та “білий ящик” (цей етап також називається моделюванням); використання моделей для розв'язання проблеми, вирішення завдань; аналіз адекватності результатів моделювання процесам, що відбуваються в реальних об'єктах, системах; коригування моделі з метою її вдосконалення, підвищення рівня достовірності результатів, отриманих за її допомогою; ітеративний порядок наведених етапів роботи з метою розширення функціональних можливостей, урахування даних і взаємозв'язків, залучення нових ідей [1, с. 83].

З метою аналізу наявних моделей організації вищої педагогічної освіти в країнах ОЧЕС виокремлюємо необхідний і достатній комплекс параметрів, який характеризуватиме загальні й відмінні характеристики систем кожної з країн. Послідовно схарактеризуємо моделі організації вищої педагогічної освіти на різних рівнях деталізації – від моделі “чорний ящик”, через моделі складу та структури, до структурної схеми чи моделі “білий ящик”.

З позиції поставленої мети – проаналізувати системи вищої освіти країн ОЧЕС, виділити загальні та специфічні риси, визначити тенденції розвитку систем підготовки педагогічних кадрів у цьому регіоні, ми ґрунтуємося на показниках другого рівня. Цей рівень відображає модель складу системи та описує всі елементи й підсистеми, з яких складається система. До організаційної моделі педагогічного університету входять такі головні елементи:

- 1) місія та мета діяльності університету;
- 2) еволюція та розвиток вищого педагогічного навчального закладу;
- 3) система підпорядкування, модель фінансування й управління;
- 4) організаційна структура: інститути, факультети, кафедри, вчена і спеціалізована ради, спеціалізовані лабораторії, зали, аспірантура та докторантура, бібліотека, видавництво, гуртожиток, їдальня, медична частина, будівлі і споруди;
- 5) кількісний склад студентів;

- б) кількісний склад викладачів;
- 7) кількість програм підготовки фахівців *педагогічного* профілю;
- 8) показники програм наукових досліджень, наявність базових середніх навчальних закладів та експериментальних майданчиків;
- 9) адміністративно-управлінський персонал: ректорат; деканати; бухгалтерія; навчально-методичний відділ; науково-дослідна частина; міжнародний відділ; інформаційно-комп'ютерний центр; відділ працевлаштування і сприяння розвитку кар'єри; культурно-мистецький центр (театри, музеї, галереї, концертні зали, заклади самодіяльної творчості); відділ зв'язків з громадськістю, телебачення і радіо; преса; internet-структури; multimedia-центр.

Усі зазначені елементи згруповано відповідно до функцій чи напрямів діяльності, що здійснюються університетом. На рис. 1 відображено всі взаємозв'язки між елементами, підсистемами моделі складу системи.

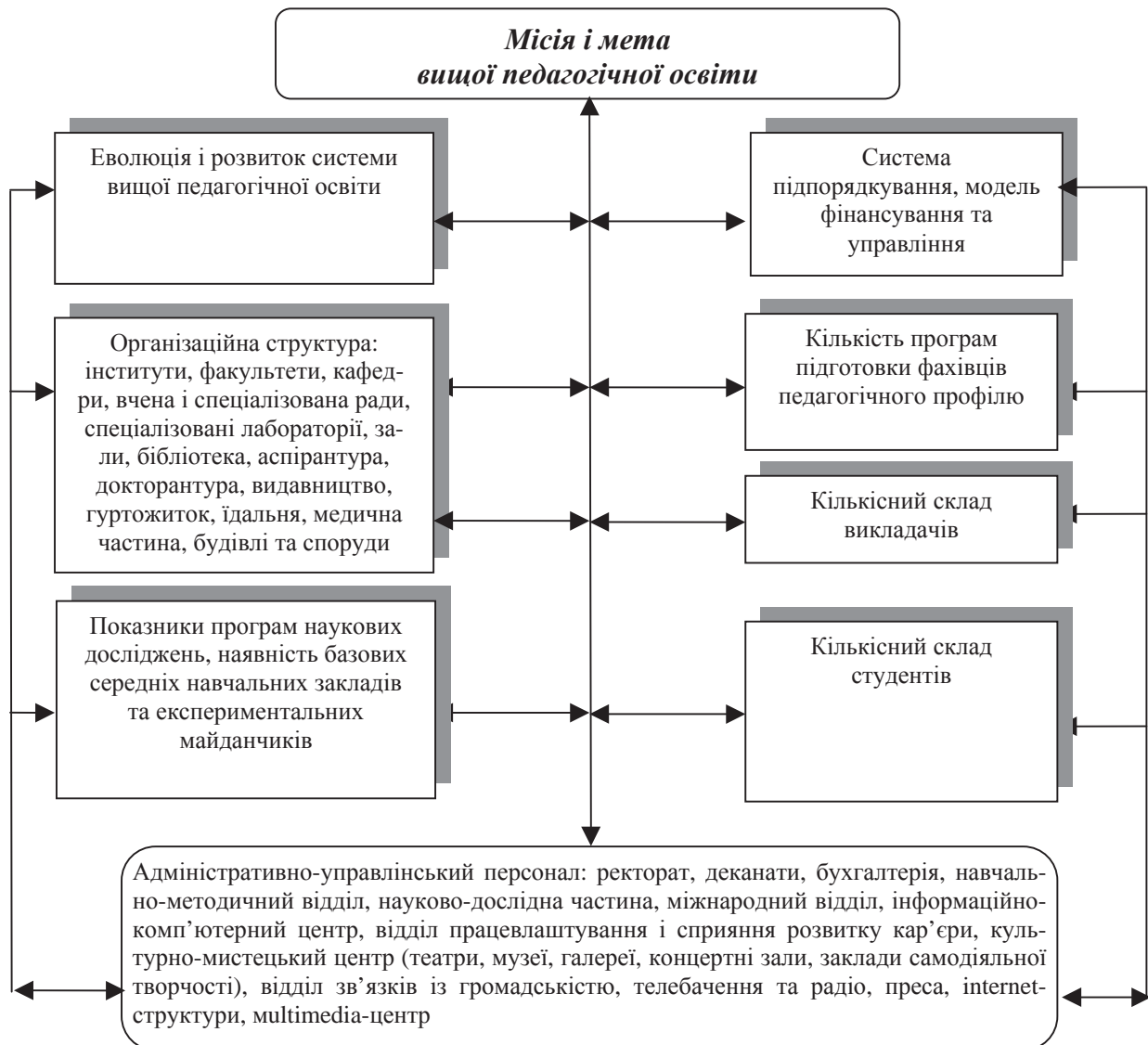

Рис. 1. Організаційна модель вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону [5]

Моделювання процесів підготовки фахівців педагогічного профілю в сучасних умовах політичного, економічного та соціокультурного середовища є важкою проблемою та найскладнішою задачею. Але, незважаючи на ці обставини, стає все зрозуміліше, що навчання та виховання студентів – майбутніх учителів, становлення особистості здійснюється у безлічі форм і засобів навколишнього середовища, де жорстка регламентація не забезпечує відповідного покращення якості вищої педагогічної освіти.

Висновки. Сьогодні спостерігається переміщення чи зміна пріоритетів в університетській педагогічній освіті: на етапі становлення ринку освітніх послуг максимальний рейтинг, значущість у забезпеченні змін університетської системи освіти мають адміністративно-управлінський персонал і наявні матеріальні й організаційні ресурси; для монопольного становища університету в регіоні, характерного першому періоду соціально-економічних перетворень в Україні, максимальний рейтинг мають наявні матеріальні ресурси; для автономного становища університету, характерного для гармонійної взаємодії всіх учасників навчально-виховного процесу як з установами бізнесу, так і з міжнародними організаціями на рівні міжособистісних стосунків зацікавлених і небайдужих особистостей, максимальний рейтинг має група з чотирьох компонентів: студенти та викладачі, які взаємозбагачуються у дослідженні та розвитку, що зумовлює їх особистий розвиток. Високий рівень міжособистісних стосунків, зазвичай, характерний для сталого стану демократичного суспільства із усталеними ціннісними орієнтирами.

Список використаної літератури

1. Методы социальной психологии / под ред. Е. С. Кузьмина, В. Е. Семенова. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1977. – 175 с.
2. Мещанінов О. П. Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні : теорія і методика : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О. П. Мещанінов. – Київ, 2005. – 40 с.
3. Морзе Н. В. Система методичної підготовки майбутніх вчителів інформатики в педагогічних університетах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Морзе Наталія Вікторівна. – Київ, 2003. – 408 с.
4. Педагогічне моделювання в професійній освіті : колективна монографія / Н. А. Глузман, Л. С. Анісімова, Н. В. Давкуш та ін.; за заг. ред. Н. А. Глузман. – Сімферополь : Аріал, 2014. – 204 с.
5. Сапожников С. В. Тенденції розвитку вищої педагогічної освіти в країнах Чорноморського регіону : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Сапожников Станіслав Володимирович. – Ялта, 2014. – 630 с.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2015.

Сапожников С. В. Организационная модель высшего педагогического образования в странах Черноморского региона

В статье представлена модель высшего педагогического образования в странах Черноморского региона, в которой презентовано: миссию и цель; этапы эволюции и развития; модель финансирования и управления; организационную структуру; количественный состав студентов и преподавателей; количество программ подготовки специалистов педагогического профиля; показатели программ научных исследований, на-

личие базовых средних учебных заведений и экспериментальных площадок; административно-управленческий персонал.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, организационная модель, университет, миссия и цель высшего педагогического образования.

Sapozhnykov S. The Organizational Model of the High Pedagogic Education in the Black Sea Region Countries

The modelling processes of the preparation of the pedagogic specialists in the modern conditions of the political, economic, social, and cultural environment are the main and the most difficult problems. However, despite on these circumstances, it gets more plain that education and the raising up processes of students – the future teachers along with the formation of the self takes place in the varying forms and methods of the environment, where the cruel regulation does not provide the adequate improving of the high pedagogical education quality.

The Organizational model of the high pedagogic education, its mission and goal in the countries members of the Organization of the Black Sea Economic Cooperation (BSEC) are presented in this article, as well as, the evolution and development stages; the management and financing model; organizational structure, the number of students and professors; the number of pedagogical specialists training programs, indexes of the scientific research programs; presence of the basic secondary educational institutions, experimental places; administrative managing personnel. The complicated structure of the high pedagogical education organizational model in the BSEC countries is caused by social and cultural formation conditions' variety, the development of the training system of the pedagogic personnel in every country, educational and religion traditions, realization of every component in the model of the pedagogical activities. Along with mentioned above, each and every component is able to create its own sub-system if the detalization layers are different. The organizational model system forming elements are the mission and the aim of the system of the High pedagogic education functioning.

Key words: high pedagogic education, organizational model, University, mission and aim of the high pedagogic education, preparation process.